

Čájehandutkosa vuodustusat
DUODJEMEAŠTÁRA
EARENOAMÁŠFIDNODUTKKUS
2006

MEARRÁDUS 28/011/2006

OAHPAHUSHÁLDDAHUS

ISBN 952-13-2974-2 (čad.)

DNr **28/011/2006**

MEARRÁDUS **Geatnegahtton
čuovvut**

Beaivemearri **1.8.2006**

Fápmoáigi **15.8.2006 rájes doaisttáži**

Njuolggadusat, maidda doaibmanváldi
Mearrádusa addimii vuodduuvvá
L 631/1998 13 § 2 mom

Gomiha mearrádusa nr **45/011/1997**
Rievdata mearrádusa nr

DUODJEMEAŠTÁRA EARENOAMÁŠFIDNODUTKOSA VUODUSTUSAT

Oahpahushálddahas lea mearridan Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosa vuodustusain, mat galget čuvvojuvot 15.8.2006 rájes doaisttáži.

Dutkosii dahje dan oassái ráhkkaneaddji skuvlema ordnejeaddji galgá gárvvistit ja dohkkehit skuvlema várás oahppoplána nu ahte čuovvu, mii dáin dutkosa vuodustusain lea mearriduvvon. Fidnomáhttima čájeheamit galget ordnejuvot oassin ráhkkaneaddji skuvlema.

Dutkkusdoaibmagoddi, dutkosa ordnejeaddji ja skuvlema ordnejeaddji eai sáhte guoddit čuovukeahtta dutkosa vuodustusaid dahje spiehkcasit dain.

Oaivehoavda

Kirsi Lindroos

Allagohcci

Hanna Ketonen

SISDOALLU

1	Lohku	
	ČÁJEHANDUTKOSIID DOAIMMAT JA ULBMILAT	7
	1 § Čájehandutkosat.....	7
	2 § Čájehandutkosiidda ráhkkaneaddji skuvlen.....	7
	3 § Fidnomáhttima čájehanvugiid ja dutkkusčadaheami	
	árvvoštallama oktasaš vuodustusat	8
2	Lohku	
	DUODJEAMEAŠTÁRA EARENOAMÁŠFIDNODUTKOSA	
	ČOAGGANEAPMI.....	8
	1 § Dutkosa oasit.....	8
3	Lohku	
	DUODJEAMEAŠTÁRA FIDNODUTKOSIS GÁIBIDUVVON	
	FIDNOMÁHTTIN JA ÁRVVOŠTALLAMA VUODUSTUSAT	9
	1 § Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosa oktasaš fidnomáhttin.....	10
	a) Fidnomáhttingáibádusat	11
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat	11
	c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	14
	2 § Gákti ja gárvvut.....	15
	a) Fidnomáhttingáibádusat	15
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat	15
	c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	16
	3 § Náhkkeláččat	17
	a) Fidnomáhttingáibádusat	17
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat	17
	c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	18
	4 § Muorra- ja báhkkeđuodji.....	19
	a) Fidnomáhttingáibádusat	19
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat	19
	c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	20
	5 § Dákte- ja čoarvedđuodji.....	21
	a) Fidnomáhttingáibádusat	21
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat	21
	c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	23
	6 § Árvometálladđuodji	23
	a) Fidnomáhttingáibádusat	23
	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat	23
	c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	25

7 § Fievrridanneavvut.....	26
a) Fidnomáhttingáibádusat	26
b) Árvvoštallama čuožáhagat ja kriterat	26
c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	28
8 § Duodjebiergasat	28
a) Fidnomáhttingáibádusat	28
b) Árvvoštallama čuožáhagat ja kriterat	28
c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	30
9 § Dorkkasduodji.....	30
a) Fidnomáhttingáibádusat	30
b) Árvvoštallama čuožáhagat ja kriterat	30
c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	32
10 § Fidnošepmi	32
a) Fidnomáhttingáibádusat	32
b) Árvvoštallama čuožáhagat ja kriterat	32
c) Fidnomáhttima čájehanvuogit.....	34
Čuovus 1 Duoži govvideapmi	35
Čuovus 2 Sámi kárta	39

ČÁJEHANDUTKOSIID DOAIMMAT JA ULBMILAT

1 § Čájehandutkosat

Čájehandutkosat eai čuoččo fidnomáhttima skáhpponvuogis. Skuvlemis, bargoeallimis ja buđaldusas skáhppojuvvon máhttima sáhtá atnit ávkin dutkosiin gáibiduvvon fidnomáhttima čájehemiin.

Čájehandutkosat leat ráhkadusa bealis modulárat. Dat čoagganit bargoeallima ja dan ovddidandárbbuid doaibmaollisvuodain, maidda lea mihtilmas doaibmamii ja dihtui guoski vuodu oktílašvuoha, fidnomáhttima mánggabelatvuoha sihke bargoproseassa ja dan bohtosiid ovttahttin. Dutkosa oassi ráhkada fidnogelbbolašvuoda oassesuorggi, man sáhtá earuhit lunddolaš bargoproseassas iešrádalaš ollisvuohtan, mii lea maiddái árvoštallamis. Čájeheamit ordnejuvvojit ja dahkkojuvvojit vuohkkaseamos vuogi mielde dutkosa oassi hávil. Oba dutkosa sajis ulbmilin sáhtá leat maiddái dihto dutkosa oasi dahje dihto dutkosa osiid čadaheapmi.

Fidnomáhttingáibádusaid govvideami vuoddun lea gelbbolašvuohklassifiseren, mii gehččo leat buoremusat heivvolaš fidnosuorgái. Govvideamis vuodjuduvvo fidnu guovddášdoaibmamiid gáibádusaide, doaibmanproseassaid hálddašeapmái ja lávda fidnogeavadii. Gáibádusat gokčēt maiddái giellamáhtu ja sosiálalaš máhtuid, mat dárbbášuvvojit bargoeallimis.

2 § Čájehandutkosiidda ráhkkaneaddji skuvlen

Čájehandutkosiidda oassálastimii ii sáhte formálalaččat bidjat ovdaevttuid, mat gusket skuvlemii oassálastima. Dábálaččat dutkosat čadahuvvojit goittotge iešgudege ráhkkaneaddji skuvlema oktavuodas.

Ráhkkaneaddji skuvlema ordnejeaddji galgá nannet oahppoplána dutkosiid vuodustusaid mielde. Skuvlema ja dasa gulli čájehemiid galgá juohkit dutkosa osiid mielde. Skuvlema ordnejeaddji geatnegasvuohtan lea ordnet čájehemiid oassin ráhkkaneaddji skuvlema. Oahppi geatnegasvuohtan lea oassálastit čájehemiide oassin oahpuidis.

Oktasaš oahput, mat gullet fitnolaš vuodđoskuvlemin čadahuvvon vuodđodutkosii, eai leat bákolaččat skuvlemis, mii ráhkkana čájehandutkkusin čadahuvvon vuodđodutkosii. Daid ulbmiliid ferte goittotge muhtin muddui váldit vuhtii oahppoplánas ja oahpahusa ordnemis.

3 § Fidnomáhttima čájehanvugiid ja dutkkusčadaheami árvvoštallama oktasaš vuodustusat

Čájehemiid árvvoštallan gáibida systemáhtalaš materiála čoaggima, mearrádusa dahkama ja dokumenterema dutkosa čadaheaddji fitnolaš ja bargodoaimanvállmmašvuodain dutkosa vuodustusain meroštallojuvvon fidnomáhttingáibádusaid ja árvvoštallankriteraid ektui. Árvvoštallama deaddu galgá leat bargamis ja barggus doaimmamis. Čehppodaga dahje máhtu galgá árvvoštallat eanaš osiin vástideaddji bargodoaimmas.

Čájehanbiras galgá leat duodalaš dahje nu lunddolaš go vejolaš. Árvvoštallamis galgá atnit mánggabealagit sierralágan ja vuosttažettiin kvalitatiivvalaš árvvoštallanvugiid dego áicalastima, jearahallamiid, gažademiid, ovdal dokumenterejuvvon čájehemiid sihke ieš- ja joavkoárvvoštallama. Čájehemiid galgá ordnet dutkosa osiid mielde nu, ahte dain sáhtá árvvoštallat fidnomáhttima geažil guovddáš ulbmiliid juksama.

Árvvoštallama čuožáhagaiguin buktojuvvojit ovdan máhttima suorggit, maidda árvvoštallamis earenoamážit giddejuvvo fuopmášupmi. Fuopmášumi galgá giddet guovddášmáhtuide, dan dieđu hálddašeapmái mii lea barggu vuodđun, bargovugiid, duodjebiergasiid ja ávdnasiid hálddašeapmái sihke bargoproseassa hálddašeapmái. Árvvoštallama čuožáhagaid ja kriteraid vuolggasadjin leat vástideaddji dutkosa oasi fidnomáhttingáibádusat. Árvvoštallankriterat mat leat vuodđun árvvoštallama čuožáhagaide, govvidit ja dárkkáluhttet sierradássásaš čadahemiid. Kriteiraiguin almmuhuvvojit šielmmát, maiguin erohallojuvvojit sierradássásaš čadaheamit.

2 Lohku

DUODJEMEAŠTÁRA EARENOAMÁŠFIDNODUTKOSA ČOAGGANEAPMI

Duoji govvideapmi lea vuolggasadjin dutkosa čadaheami álggahettiin (čuovus 1).

1 § Dutkosa oasit

Máhttinsuorgi BIVTTASTEAPMI

Jus máhttinsuorgin lea bivttasteapmi, duodaštusa oažžuma dihte galget čadahuvvot oassi

- Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosa oktasaš fidnomáhttin

ja okta čuovvovaš osiin

- Gákti ja gárvvut
- Náhkkeláččat.

Máhttinsuorgi
GÁLVODUDDJON

Jus máhttinsuorgin lea gálvoduddjon, duodaštusa oazžuma dihte galget čadahuvvot oassi

- Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosa oktasaš fidnomáhttin

ja okta čuovvovaš osiin

- Muorra- ja báhkkeuduodji
- Dákte- ja čoarveduodji
- Árvometálladuodji
- Fievrridanneavvut
- Duodjebiergasat.

Daid lassin dutkosa čadaheaddji sáhttá friddja laktit iežas dutkosii osiid

- Dorkkasduodji
- Fidnošeapmi.

3 Lohku

DUODJEMEAŠTÁRA EARENOAMÁŠFIDNODUTKOSIS GÁIBIDUVVON
FIDNOMÁHTTIN JA ÁRVVOŠTALLAMA VUOĐUSTUSAT

Dutkosa čadaheaddji máhttá gulahallat sámegillii iežas máhttinsuorggis ja doaibmat áššehasaiguin ja sierra čanasjoavkkuiguin. Dutkosa čadahangiella lea sámegiella.

Dutkosa vuodustusain ovdanbukton fidnomáhttin árvvoštallojuvvo čájehemiiguin. Dutkkusdilálašvuolta galgá sisttisoallat gokčevaččat duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosa gáibidan fitnolaš máhttima válljejuvvon máhttinsuorggis.

Máhttin čájehuvvo duodalaš bargodoaimmain iežas bargoservošis. Dárbbu mielde čájehemiid sáhttá dievasmahttit dakkár birrasis, gos dutkosa gáibidan fidnomáhttima sáhttá árvvoštallat nu luotehahtti go vejolaš ja mánngabealagit ja gos gáibiduvvon fidnomáhttima dássi ollašuvvá.

Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkkus árvvoštallojuvvo dutkosa oassi hávil nu, ahte dutkosa čadaheaddji fidnomáhttin veardiduvvo dutkosa oasi fidnomáhttingáibádusaide. Dutkkusdilálašvuodain galget boahit ovdan dutkosa čadaheaddji válmmašvuodat ja návccat nuppástuhttit ja heivehallat iežas dieđuid ja máhtuid molsašuddi dilálašvuodain ja doaibmanbirrasiin.

Gáibiduvvon fitnolaš máhttima čájeheami várás skuvlema lágideaddji

fuolaha čájehandutkosii ja dasa ráhkkaneaddji skuvlemii ohcama, dutkosa čadaheami ja dárbbasuvvon fidnomáhttima skáhppoma persovnnalaččat dahkamis duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosa vuodustusaidda mielde. Čájeheamit heivehallojuvvojit dutkosa čadaheaddji iežas bargui.

Máhttima árvvoštallan dahkko bargoadi-, bargi- ja skuvlenlágideaddjiid ovddasteaddjiiguin ovttasbargun. Árvvoštallan galgá sisttisoallat ákkastallamiid dutkosa oasi dohkkeheamis dahje healbamis.

Dutkosa osiid fidnomáhttingáibádusat, árvvoštallama čuožahagat ja kriterat sihke fidnomáhttima čájehanvuogit leat govviduvvon čuovvovaš vuodđojurdaga mielde:

Tabealla oassi a	Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosa fidnomáhttingáibádusat leat čohkkejuvvon bargoeallima doaibma- ja čehppodatsurggiin.
Tabealla oassi b	Árvvoštallama čuožahagain leat almmuhuvvon dat fidnomáhttima geažil guovddáš máhttinsuorggit, maida árvvoštallamis galgá giddet fuopmášumi. Árvvoštallankriterat bealistis almmuhit, mo dutkosa čadaheaddji galgá čielgat barggustis dahjege man dásis máhttin galgá leat.
Tabealla oassi c	Fidnomáhttima čájehanvuogit -oasis leat meroštallojuvvon gáibádusat, mat laktásit dutkosa oasi čájeheami dahkanvugiide, dutkkusčájehanbirrasiidna ja árvvoštallanmeannudemiide.

Dutkosa osiid fidnomáhttingáibádusat, árvvoštallančuožahagat ja kriterat sihke fidnomáhttima čájehanvuogit leat čuovvovaččat:

1 § Duodjemeaštára oktasaš fidnomáhttin

Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosis oktasaš fidnomáhttima dutkosa oasis ollašuttu bistevaš ovdáneami prográmma. Duodji árvvoštallojuvvo biraslaš, ekonomalaš ja sosiokultuvrralaš dahkkiid mielde. Guovddáš sajis leat luonddu ekologalaš, biologalaš, kultuvrralaš, vuoinjalaš ja ekonomalaš árvvut, maiguin dorvvastuvvo olbmo ja su kultuvrra boahttevuoha.

Duodjemeaštára earenoamášfidnodutkosis deattuhuvvojit bargobagadallan-, hoavda- ja áššehasbálvalanmáhtut giehtaduodjái vuodđudeaddji fidnošeami geahččanguovllus.

Duodjemeaštára oktasaš dutkosa oasi čadaheaddji hálldaša dakkár fitnolaš ja bargohovdenmáhtu, mii gáibiduvvo váddásot bargodoaimmaid čadaheamis ja daid ovddideamis sihke bagadallamis das beroškeahhtá, man suorggi oassesuorggis sierramáhttin čájehuvvo.

Dutkosa oasi čadaheaddji diehtá giehtaduodjái vuodđudeaddji fitnodatdoaimbama eavttuid ja máhttá guorahallat fitnodatdoaimbama álgaheami ja ovddideami vejolašvuodaid ja riskkaid sihke márkanastit duoji oassin sápmelaš kultuvrra.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji dovda duodjesuorggi fidnošemi.</p>	<p>Giehtaduodjái vuodđudeaddji fitnodatdoaimbama vuoddoeavttuid ádden ja suorggi dovdan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • diehtá fitnodatbargi menestusdahkkiid sámiid árbevirolaš luondduealáhusaid geahččanguovllus • dovda iešheanalaš fidnošemi mearkkašumi fitnodatdoaimmas • dovda duodjefidnošemi, dan árbevieruid ja odđa vejolašvuodaid, maid prošeaktabargan buktá mielddis • máhttá árvvoštallat gollubeaktivuoda doaimmain, mat lea su ovddasvástádussan ja máhttá bidjat hatti bargui ja buktagiidda • máhttá háhkat dieđuid ruhtadanvejolašvuodain ja fidnovearuheamis • dovda vuovdi ovddasvástádusa ja geatnegasvuodaid • hálddaša vuolleskáhppomuš- ja soahpamušvállmmašteami vieruid ja diehtá daid mearkkašumi ja vejolašvuodaid duodjefitnodagas • máhttá váldit vuhtii iežas barggus dahkkivoigatvuohtaášiid • dovda buvttavovddasvástádusa ja geavahansuodjalusa guoski láhkaásaheami.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhttá doaimmat dovdaheaddjin ja bagadallin duodjesuorggis.</p>	<p>Bagadallan- ja hoavdamáhtut Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • ádde dovdaheami ja bargobagadallama mearkkašumi bargomotivašuvnna, loaktima, bargodorvvolašvuoda ja kvalitehtabarggu geažil • dovda duodjeárbevieru mearkkašumi sáme kultuvrra sihke árbevirolaš dieđu ja kulturidentitehta bajásdoallamis ja ovddideamis ja máhttá váldit dan vuhtii iežas barggus, bargui

	<p>dovdáheamis ja kurssa bagadallin</p> <ul style="list-style-type: none"> • diehtá dovdáheami oassemuttuid nu, ahte máhtá plánet, ollašuttit ja árvvoštallat dovdáhan- ja bargobagadallandoaimmaid • dovdá iežas suorggi skuvlenfálaldagaid ja dutkkusortnega.
Dutkosa oasi čadaheaddji dovdá bargoláhkaásaheami.	<p>Bargoláhkaásaheami</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • dovdá bargoláhkaásaheami váldosárgosiid ja máhtá ohat dárbbaslaš lassedieuid áššedovdiin ja iešgudetlágan diehtogálduin.
Dutkosa oasi čadaheaddji dovdá bargosuodjalanlága ja ádde dan mearkkašumi ovddalgihtii eastadeaddji rávan.	<p>Bargodorrvolašvuohtarávvagat ja -mearrádušat</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá bálvalit áššehasaidd • máhtá váldit vuhtii bargodorrvolašvuoda vuhtii váldimušaid dovdáheami guoski áššiin ja dovdáhanplánaidd ráhkadettiin • dovdá ja čuovvu bargodorrvolašvuohtarávvagiid mašiinnaidd ja rusttegiid mielde • ovddida buot doaimmaidisguin dorrvolaš bargama mearkkašumi iežas bargobáikkis • sihkkarastá ahte geavahandorrvolašvuohtaalmmuhusat leat sadjosis ja ahte daidd čuvvot • atná persovnnalaš sujiid ja máhtá oahpistit daidd geavaheamis.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá háhkat ávdnasiid ja duodjebiergasiid.	<p>Ávdnasiid ja duodjebiergasiid háhkan</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá doaibmat ovttasbargus sierralágan ávnnasdoaimmaheaddjiiguin • hálddaša ávdnasiid ja duodjebiergasiid háhkanproseassa • máhtá atnit ávkin diehtoteknihka ja sierralágan diehtogálduid suorggi odđa dieđu čuovodettiin ja hágadettiin

	<ul style="list-style-type: none"> • máhtta dahkat ekologalaččat bistevaš válljemiid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji hálddaša ovttasbargo- ja vuorrováikkuhusdáidduid. Son máhtta oahpistit ja konsulteret.</p>	<p>Ovttasbargomáhttin sihke fierpmádat- ja áššehasgaskavuodat Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • dovdá iežas sajádaga buvttadanfierpmádagas ja máhtta gulahallat das • máhtta doaimmat ovttasbarggus sierralágan ruovttueatnama ja olgoriikkalaš áššehasaiguin ja skuvlema ordnejeaddjiiguin • máhtta gulahallat buriid muddui vieris gielain • máhtta ráhkadit doaimmi áššehas-, doaimmaheaddji- ja eará fierpmádatgaskavuodaid ja ádde daid mearkkašumi doaimmama jotkkolašvuoda geažil.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta bidjat hatti iežas duodjebargui.</p> <p>Son máhtta bidjat hatti buktagiidda ja márkanastit daid.</p> <p>Son dovdá geavahanláhkaásaheami ja ádde dan mearkkašumi buktagiid márkanastimis.</p>	<p>Márkanastin Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta válljet buktagii rivttes márkanastinkanála • máhtta bidjat hatti buktagii gánnáhanláhkai • máhtta ovdanbuktit iežas buktaga oassin sáme kultuvrra • máhtta plánat ja gárvvistit čájehandilálašvuoda dego meassuid ja čájáhusaid • máhtta dahkat buvttainformašuvnna • dovdá ja máhtta heivehit geavahanláhkaásaheami gáibádusaid buktagiid válmmašteamis ja márkanastimis • máhtta atnit ávkin diehtoteknihka ja sierralágan diehtogálduid márkanastimis.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta oassálastit duoji kvalitehta ovddideapmái.</p>	<p>Kvalitehtajurddašeapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • dovdá Sámi Duodji -mearkka geavahan- ja kvalitehtagáibádusaid • hálddaša iežas suorggi buktagiid ja doaimmaid kvalitehta ovddideami.

<p>Dutkosa oasi čadaheaddji váldá vuhtii iežas doaimmama váikkuhusaid birrasii. Son dovdá buktaga eallinahkijurddašeami birrasa geahččanguovllus.</p>	<p>Birasváikkuhusaid vuhtiiváldin Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • váldá vuhtii iežas välljeumiin ávdnasiid ja bargovugiid birasváikkuhusaid oba proseassa áigge • dovdá bázahuslága geatnegasvuodaid bázahusaid šaddama eastadeamis ja bázahusaid fuolaheamis.
---	--

c) Fidnomáhttima čájehanvuogit

Dutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehanplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čogganit muttuin, mat heivejit duodalaš bargoproseassaide ja/dahje bargoghččosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha. Doaimma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttogáibádusaid geavada ja suorggis dárbbášuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš bargguiguin ja sierra bargočájemiguin, prošeaktabargguiguin dahje mudui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámegiella.

Dán dutkosa oasi sáhtta čadahit iežas máhttinsuorggi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheapmi ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordnejeaddji galgá atnit fuola das, ahte árvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuhtan.

2 § Gákti ja gárvvut

Gákti ja gárvvut -dutkosa oasi čadaheaddji dovda váddásut dujiid válmmašteami nu, ahte máhtta váldit vuhtii maiddá ekonomalašvuohta-, dorvvolašvuohta- ja birasgeahččanguovlluid sihke bargometodaid ovddideami ja buvttavoddideami. Váddásut bivttastanduojit mákset sámebiktasa árbevirolaš bivttasollisvuodaid, maid duddjomis gáibiduvvo viidát giehtamáhttu, duodjebiergasiid ja mašiinnaid hálddašeapmi sihke estehtalaš, visuálalaš ja kulturamáhttin buori ávnnasdovdamuša lassin.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
Dutkosa oasi čadaheaddji dovda hábmema ja plánema mearkkašumi dujiid válmmašteamis.	Duoji hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánen Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none"> • máhtta hábmet árbevirolaš ja odda dujiid duodjearbevieru vuodul • máhtta plánat ovttaskas duoji ja ráidobarggu válmmaštanproseassa.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta válljet ja giehtaguššat ávdnasiid.	Ávdnasat Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none"> • hálddaša iesgudetlágan ávdnasiid ja lassedárbašiid váikkuhusaid dujiide • máhtta válljet ávdnasiid anu mielde • máhtta ovdagiehtaguššat sierralágan ávdnasiid.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta duddjot gávttiid ja gárvvuid sihke láhppinboahkániid ja čuoldindujiid.	Duddjon Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none"> • máhtta válmmaštit almmáiolbmo ja nisssonolbmo bivttasollisvuoda: gákti, gahpir, liidni ja láigeboagán • dovda sierralágan láhppinboagán- ja čuoldinteknikkaid • máhtta gárvet dujiid • dovda viidát iežas suorggi bargovugiid ja máhtta válljet anolaš ekonomalaš teknikkaid • máhtta bargat jodánit, ekonomalaččat ja systemáhtalaččat • máhtta geavahit mánggabealagit duodjebiergasiid ja ruokto- ja fabrihkkamašiinnaid sihke dahkat beaivválaš fuolahandoaimmaid • máhtta heivehit ergonomiija gáibádusaid ja bargodorvvolašvuohtamearrádusaid barggustis.

Dutkosa oasi čadaheaddji hálldaša bivttasollisvuodaid gárvvoheami.	Gárvvoheapmi Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none"> • máhtta gárvvohit dihto guovllu árbevirolaš bivttasollisvuodaid.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.	Barggu govvideapmi Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none"> • máhtta ráhkadit bargorávvagiid ja raporttaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa • máhtta dahkat bargorávvagiid bargái dahje vuolledoaimmaheaddjai • máhtta dárbbu mielde atnit diehtoteknihka bargorávvagiid ráhkadettiin.

c) Fidnomáhttima čájehanvuogit

Dutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehanplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čoagganit muttuin, mat heivejit duodalaš bargoproseassaide ja/dahje bargogohččosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha. Doaimma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttingáibádusaid geavada ja suorgis dárbbášuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš bargguiiguin ja sierra bargočájemiiiguin, prošeaktabargguiiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámegiella.

Dán dutkosa oasi sáhtta čadahit iežas máhttinsuorgi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheapmi ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordnejeaddji galgá atnit fuola das, ahte árvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuohtan.

3 § Náhkkelaččat

Dutkosa oasi čadaheaddji dovdá váddásut siste- ja guolgađuđiđ duddjoma nu, ahte máhtá váldit vuhtii ekonomalašvuolta-, dorvvolašvuolta- ja birasgeahččanguovlluid sihke bargometodaid ovddideami ja buvttovddideami. Son máhtá atnit ávkin vuolledoaimmaheaddjibarggu vejolašvuodaid iežas buvttadeamis. Váddásut duojit sáhttet leat gápmagat, dego čiknagápmagat (gápmasiin) dahje čázehat, miesenáhkkegahpir, niestelávka ja odđa duojit, main sáhtá ovtastit sistti ja eará ávdnasiid. Dáid dujiid duddjomis gáibiduvvo viidát giehtamáhttu, duodjebiergasiid ja mašiinnaid hálddašeapmi sihke estehtalaš, visuálalaš ja kulturamáhttin buori ávnnasdovdamuša lassin.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
Dutkosa oasi čadaheaddji dovdá dujiid hábmema ja plánenproseassa.	<p>Duojit hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánen Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá hábmet árbevirolaš ja odđa dujiid duodjeárbevieru vuodul • máhtá plánet duoji válmmaštanproseassa nu ahte váldá vuhtii ávdnasiid, duodjebiergasiid ja mašiinnaid mat leat anus • máhtá plánet ja dokumenteret beaska duddjonproseassa.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá välljet ja giehtaguššat náhkiid ja dorkasiid.	<p>Ávdnasiid välljen ja giehtaguššan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá välljet, giehtaguššat ja dikšut náhkiid ja dorkasiid • máhtá dingot njuovvis náhkiid, mat leat njuvvon rivttes láhkai anu mielde • máhtá atnit árbevirolaš bargovugiid ja gárgat odđa bargovugiid náhkiid ja dorkasiid njuoska- ja gárvenproseassain.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá duddjot gámas-, dorkkas- ja sisteduđiđ.	<p>Duddjon Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá duddjot čiknanuvttohiid dahje čázehiid ja dálvegahpira sihke odđa duoji, mas ovttasta sistti ja eará ávdnasa • máhtá välljet anolaš bargovugiid, duodjebiergasiid ja mašiinnaid • máhtá heivehit ergonomiija gáibádusaid ja bargodorvvolašvuolta-mearrádusaid barggustis.

<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhttá ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.</p>	<p>Barggu govvideapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhttá ráhkadit bargorávvagiid ja raporttaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa • máhttá dahkat bargorávvagiid bargái dahje vuolledoaimmaheaddjái • máhttá dárbbu mielde atnit diehtoteknihka bargorávvagiid ráhkadettiin.
---	--

c) Fidnomáhttima čájehavuogit

Dutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehaplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čoaččanit muttuin, mat heivejit duodalaš bargoproseassaide ja/dahje bargogohččosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha. Doaimma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttingáibádusaid geavada ja suorggis dárbbasuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš bargguiiguin ja sierra bargočájehemiiguin, prošeaktabargguiiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámegiella.

Dán dutkosa oasi sáhtta čadahit iežas máhttinsuorggi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheapmi ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordnejeaddji galgá atnit fuola das, ahte árvvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuohtan.

4 § Muorra- ja báhkkeduodji

Dutkosa oasi čadaheaddji dovda váddásut muorra- ja báhkkeduojiid duddjoma nu, ahte máhtta váldit vuhtii ekonomalašvuohta-, dorvvolašvuohta- ja birasgeahččanguovlluid sihke bargometodaid ovddideami ja buvttovddideami. Son máhtta atnit ávkin vuolledoaimmaheaddjibarggu vejolašvuođaid iežas buvttadeamis. Váddásut duojit sáhttet leat ee. vissirbáhkis giissát, gietkamat ja čiknaskáhpit, báhkis náhpit ja goavdásat dahje duojit, main gáibiduvvo viidát giehtamáhttu, duodjebiergasiid ja mašiinnaid hálddašepmi sihke estehtalaš, visuálalaš ja kulturmáhttin buori ávnnasdovdamuša lassin.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta plánet muorra- ja báhkkeduoji válmmaštusa.	<p>Duoji hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánen Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta hábmet árbevirolaš ja odđa muorra- ja báhkkeduojiid duodjeárbevieru vuodul • máhtta plánet duoji válmmaštanproseassa nu ahte váldá vuhtii ávdnasiid, mašiinnaid ja rusttegiid mat leat anus • máhtta plánet barggu ja buvttadeami ja dahkat daidda muttuid • máhtta buvttadeami plánedettiin atnit ávkin vejolaš vuolledoaimmaheaddjifierpmádaga.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta háhkat ja ovdagiehtaguššat ávdnasiid.	<p>Ávnnasteapmi ja ovdagiehtaguššan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta ávnnastit ja meroštallat kvalitehtagáibádusaid ávdnasiidda maid geavaha • máhtta válljet ávdnasiid iešgudege atnui • máhtta ovdagiehtaguššat ja rádjat muorra- ja báhkkeduodjeávdnasiid daid anu mielde.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta duddjot váddásut muorra- ja báhkkeduojiid duodjeárbevieru vuodul.	<p>Duddjon Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta duddjot muorra- ja báhkkeduoji • hálddaša metálla- dahje geadgeávdnasa ovttasteami muorra- ja báhkkeduojiide • máhtta ovttastit dákte- ja

	<p>čoarveávdnasa čoarvečaskkástat- ja čoarvevuodjudanteknikkaiguin muorra- ja báhkkeđujiide</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhttá graveren- (hearvačuohppan) ja ceahkastačuohppanteknikkaid • máhttá dábáleamos báhkkeđujiin adnon laktinteknikkaid ja heivehit daid barggustis • diehtá ávdnasa mearkkašumi gárvves duoji kvalitehtii ja nanusvuhtii • bargá ekonomalaččat, jođánit ja systemáhtalaččat • máhttá heivehit ergonomiija ja bargodorvvolašvuohtamearrádusaid barggustis • máhttá geavahit mašiinnaid, rusttegiid ja duodjebiergasiid ja dahkat beaivválaš fuolahan- ja divvundoaimmaid.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhttá muorra- ja báhkkeđujiid gárven- ja bajildusgiehtaguššamiid.	<p>Duoji gárven ja bajildusgiehtaguššan</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhttá gárvet dujiid • máhttá ráhkadit ja geavahit bajildusgiehtaguššamis luondduivdneávdnasiid • máhttá geavahit bajildusgiehtaguššankemikálaid nu, ahte váldá vuhtii bargodorvvolašvuohtamearrádusaid.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhttá ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.	<p>Barggu govvideapmi</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhttá ráhkadit bargorávvgiit ja raporttaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa • máhttá dahkat bargorávvgiit bargái dahje vuolledoaimmaheadjái • máhttá dárbbu mielde atnit diehtoteknikka bargorávvgiit ráhkadettiin.

c) Fidnomáhttima čájehanvuogit

Dutkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehanplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čoagganit muttuin, mat heivejit duodalaš bargoproseassaide ja/dahje bargogohččosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha.

Doaibma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttingáibádusaid geavada ja suorggis dárbbášuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš barggui- guin ja sierra bargočájeheamiiguin, prošeaktabargguiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámeigiella.

Dán dutkosa oasi sáhtttá čadahit iežas máhttinsuorggi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheami ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordnejeaddji galgá atnit fuola das, ahte árvvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuohtan.

5 § Dákte- ja čoarveduodji

Dutkosa oasi čadaheaddji dovdá váddásut dákte- ja čoarvedujiid duddjoma nu, ahte máhtttá váldit vuhtii ekonomalašvuohta-, dorvvolašvuohta- ja birasgeahččanguovlluid sihke bargometodaid ovddideami ja buvttaovdideami. Son máhtttá atnit ávkin vuolledoaimmaheaddjibarggu vejolašvuođaid iežas buvttadeamis. Váddásut duojit sáhttet leat ee. dákte- dahje čoarvenjuikumat ja geabat, dávttiin ja čorvviin činahuvvon skáhput ja boahkánat, dákte- ja čoarveroahkit, niibenadat ja čoarvedohpat, dákte-, čoarve-, vissir- ja báhkke kombinašuvdnaduojit dahjege duojit, main gáibiduvvo viidát giehtamáhttu, duodjebiergasiid ja mašiinnaid hálddašepmi sihke estehtalaš, visuálalaš ja kulturamáhttin buori ávnnasdovdamuša lassin.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtttá plánet dákte- ja čoarvedujiid válmmaštusa.</p>	<p>Duoji hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánet Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtttá hábmet árbevirolaš ja odđa dákte- ja čoarvedujiid duodjeárbevieru vuodul • máhtttá plánet duoji válmmaštanproseassa nu ahte váldá vuhtii ávdnasiid, mašiinnaid ja rusttegiid mat leat anus • máhtttá plánet barggu ja buvttadeami ja dahkat daidda muttuid • máhtttá buvttadeami plánedettiin atnit ávkin vejolaš vuolledoaimmaheaddjifierpmádaga • máhtttá váldit vuhtii ávdnasiid oktii heivema dujiin main leat ovtastuvvon sierralágan ávdnasat.

<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta háhkat ja ovdagiehtagušat dákte- ja čoarveávdnasiid ja eará vejolaš ávdnasiid.</p>	<p>Ávdnasiid háhkan ja ovdagiehtaguššan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta háhkat ja välljet ávdnasiid iešgudege atnui • máhtta ovdagiehtagušat dákte- ja čoarveávdnasiid • máhtta giehtagušat eará ávdnasiid maid atná dákte- ja čoarvedujiin.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta duddjot váddásut dákte- ja čoarvedujiid.</p>	<p>Duddjon Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta duddjot árbevirolaš ja odđa dákte- ja čoarveduoji iešgudetlágan ávdnasiid ovttastemiin • máhtta dákte- ja čoarveávdnasiidda heivvolaš gohpanteknikkaid • máhtta dákte- ja čoarvedujiid laktinvugiid ja -teknikkaid • diehtá ávdnasa mearkkašumi gárvves duoji kvalitehtii ja nanusvuhtii • bargá ekonomalaččat, jodánit ja systemáhtalaččat • máhtta heivehit ergonomiija ja bargodorvvolašvuohtamearrádusaid bargustis • máhtta geavahit mašiinnaid, rusttegiid ja duodjebiergasiid ja dahkat beaivválaš fuolahan- ja divvundoaimmaid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta dákte- ja čoarvedujiid gárven- ja bajildusgiehtaguššamiid.</p>	<p>Duoji gárven ja bajildusgiehtaguššan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta gárvet dujiid • máhtta ráhkadit ja geavahit bajildusgiehtaguššamis luondduivdneávdnasiid • máhtta geavahit bajildusgiehtaguššankemikálaid nu, ahte váldá vuhtii bargodorvvolašvuohtamearrádusaid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.</p>	<p>Barggu govvideapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta ráhkadit bargorávvgiit ja raporttaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa • máhtta dahkat bargorávvgiit bargái dahje vuolledoaimmaheaddjai • máhtta dárbbu mielde atnit diehtoteknikka bargorávvgiit ráhkadettiin.

c) Fidnomáhttima čájehavuogit

Dutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehanplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čoağanit muttuin, mat heivejit duodalaš bargo-proseassaide ja/dahje bargogohčosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha. Doaibma galgá vástidit bargoeallima Pdnomáhttingáibádusaid geavada ja suorggis dárbbášuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš barggui-guin ja sierra bargočájemiiiguin, prošeaktabargguiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámeigiella.

Dán dutkosa oasi sáhtta čadahit iežas máhttinsuorggi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheapmi ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordnejeaddji galgá atnit fuola das, ahte árvvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuohtan.

6 § Árvometálladuodji

Dutkosa oasi čadaheaddji dovda váddásut árvometálladujiid duddjoma nu, ahte máhtta váldit vuhtii ekonomalašvuohta-, dorvvolašvuohta- ja birasgeahččanguovlluid sihke bargometodaid ovddideami ja buvttovddideami. Son máhtta atnit ávkin vuolledoaimmaheaddjibarggu vejolašvuođaid iežas buvttadeamis. Váddásut duojit sáhttet leat árvometálladuojit, main ovttas-tuvvo silbii dahje gollái ovdamearkan bohccodákti ja -čoarvi, báhkki, vissir, veaddi, árvomuorra ja geađgi. Duojit sáhttet leat cearkkit, boahtalat, silbaguvs-sit, iešgudetlágan basttet, soljjut, (čalbme)šielat dahjege duojit, main gáibiduv-vo viidát giehtamáhttu, duodjebiergasiid ja mašiinnaid hálddašeapmi sihke estehtalaš, visuálalaš ja kulturmáhttin buori ávnnasdovdamuša lassin.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta plánet árvometálladujiid válmmašteami.	Duoji hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánen Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none">• máhtta hábmet árbevirolaš ja odđa dujiid duodjeárbevieru vuodul• máhtta plánet duoji válmmaštanproseassa nu ahte váldá vuhtii ávdnasiid, mašiinnaid ja rusttegiid mat leat anus• máhtta váldit vuhtii ávdnasiid oktii heivema dujiin main ovtastuvvon sierralágan ávdnasat• máhtta plánet barggu ja buvttadeami

	<p>ja dahkat daidda muttuid</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta plánet ávnnasdárbbuid ja ávdnasiid ekonomalaš geavaheami.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta dovdát, giehtaguššat ja välljet kombinašuvdnaduiide ávdnasiid.</p> <p>Son hálldaša suorggi mearrádusaid.</p>	<p>Árvometállasuorggi mearrádusat, ávdnasiid háhkan ja giehtaguššan</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta dovdát, háhkat ja ávdnet árvometállaid ja kombinašuvdnaduiin adnon eará ávdnasiid • máhtta heivehit árvometállasuorggi mearrádusaid buvttadeamis ja máhtta ráhkadit iešgudetlágan seaguhusdoaluid mielde árvometállaid • máhtta geavahit ja seilluhit árvometállabarggus adnon sivrraid ja eará kemikálaid bargodorvvolašvuohtamearrádusaid mielde.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta duddjot árvometálladuddjomis adnon duodjebiergasiid.</p>	<p>Duodjebiergasiid hábmen ja duddjon</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • hálldaša bargobáji beaivválaš doaibmabijuid ja máhtta heivehit dorrvolašvuohtamearrádusaid barggustis • máhtta hábmet veahkeduodjebiergasiid ja rusttegiid maid dárbbasa barggustis • máhtta duddjot dearpan-, vuodjudan-, ávdnen- ja lávenbarggus adnon duodjebiergasiid ja veahkkeduodjebiergasiid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta válmmaštit árvometálladuiid ja sierralágan ávdnasiin kombinašuvdnaduiid.</p>	<p>Duoji duddjon ja steampalastin</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta duddjot golmma duoji buvttajoavkku, main árvometálladuiide ovtastuvvojit eará ávdnasat • máhtta válmmaštit dujiid nu ahte čuovvu suorggi mearrádusaid • máhtta dábáleamos árvometálladuiid duddjonteknihkaid ja giehtaguššamiid • máhtta divvut ja fuolahit árvometálladuiid • máhtta duddjomis váldit vuhtii ávdnasiid oktii heivema

<p>Son dovdá dollabargomearrádusaid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • máhtta heivehit ergonomiija ja bargodorvvolašvuohtamearrádusaid bargustis • oamasta dollabargolobi • máhtta geavahit duodjebiergasiid, mašiinnaid ja rusttegiid ja dahkat daid beaivválaš fuolahán- ja divvundoaimmaid • bargá ekonomalaččat, jođánit ja systemáhtalaččat.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji diehtá sierralágan ávdnasiid gáibádusaid dujiid gárven- ja bajildusgiehtaguššamiidda.</p>	<p>Duoji gárven ja bajildusgiehtaguššan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta gárvet ja bajildusgiehtaguššat sierralágan ávdnasiin duddjojuvvon dujiid • máhtta geavahit bajildusgiehtaguššankemikálaid nu, ahte váldá vuhtii bargodorvvolašvuohtamearrádusaid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.</p>	<p>Barggu govvideapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta ráhkadit bargorávvgiid ja raporttaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa • máhtta dahkat bargorávvgiid bargái dahje vuolledoaimmaheaddjái • máhtta dárbbu mielde atnit diehtoteknihka bargorávvgiid ráhkadettiin.

c) Fidnomáhttima čájehanvuogit

Dutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehanplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čoagganit muttuin, mat heivejit duodalaš bargoproseassaide ja/dahje bargogohčosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha. Doaibma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttingáibádusaid geavada ja suorggis dárbbušuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš bargguiiguin ja sierra bargočájeheamiiguin, prošeaktabargguiiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámeigiella.

Dán dutkosa oasi sáhtta čadahit iežas máhttinsuorggi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheapmi ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordnejeaddji galgá atnit fuola das, ahte árvvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuohtan.

7 § Fievrridanneavvut

Dutkosa oasi čadaheaddji dovda váddásut fievrridanneavvuid duddjoma nu, ahte máhtá váldit vuhtii ekonomalašvuohta-, dorvvolašvuohta- ja birasgeahččanguovlluid sihke bargometodaid ovddideami ja buvttaovddideami. Son máhtá atnit ávkin vuolledoaimmaheaddjibarggu vejolašvuođaid iežas buvttadeamis. Váddásut duojit sáhttet leat fanas dahje gieres dahjege duojit, main gáibiduvvo viidát giehtamáhttu, duodjebiergasiid ja mašiinnaid hálddašeapmi sihke estehtalaš, visuálalaš ja kulturmáhttin buori ávnnasdovdamuša lassin.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá plánet váddásut fievrridanneavvuid válmmašteami.</p>	<p>Duoji hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánen Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá hábmet árbevirolaš ja odđa fievrridanneavvuid duodjeárbevieru vuodul • máhtá hábmet muorrafatnasa dahje -gierresa ja plánet dasa gulli buvttadeami válmmastanproseassa • máhtá plánet barggu ja dahkat dasa muttuid • máhtá rehkenastit ávdnasiid ja dárbašiid jođu.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá háhkat ja ovdagiehtaguššat gieres- ja fanasávdnasiid.</p>	<p>Ávnnasteapmi, ovdagiehtaguššan ja goikadeapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá ávnnastit • diehtá muorraávdnasa háhkanáiggi • máhtá meroštallat ávdnasa kvalitehtagáibádusaid ja välljet ávdnasiid iešgudege atnui • diehtá láktasa váikkuhusa ja dan dahkan nuppástusaid iešgudetlágan muorraávdnasii • máhtá giehtaguššat ávdnasiid ovdal duddjoma • máhtá rádjat ja seilluhit muora, man atná duojistis • dovda muora goikadanvugiid iešgudege atnui.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji dovda suorggi mašiinnaid, rusttegiid ja duodjebiergasiid sihke daid anu ja fuolaheami.</p>	<p>Mašiinnat, rusttegat, foarpmat ja bargobiergasat Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá hábmet ja válmmaštit

<p>Son dovda veahkkeduodjebiergasiid duddjoma.</p>	<p>sojahanfoarpmaid</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta duddjot veahkkeduodjebiergasiid dego ovdamearkan muorrabastaid • máhtta válljet ja geavahit duodjebiergasiid, mašiinnaid, foarpmaid ja rusttegiid • máhtta geavahit suodjerusttegiid ja bargosujiid • máhtta dahkat mašiinnaid ja duodjebiergasiid beivválaš fuolahanja divvundoaimmaid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta duddjot fievrirdanneavvuid.</p>	<p>Duddjon Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta duddjot gierresa dahje fatnasa, mii deavdá dorvvolašvuohtamearrádusaid • máhtta ceahkastanherventeknikkaid • máhtta ávdnet ja ovttaštit ávdnasiid dego metálla ja plastihka muorraávdnasii • bargá ekonomalaččat, jođánit ja systemáhtalaččat • máhtta heivehit ergonomiija ja bargodorvvolašvuohtamearrádusaid barggustis.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta dujiid gárven- ja bajildusgiehtaguššamiid.</p>	<p>Duoji gárven ja bajildusgiehtaguššan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta gárvet duoji • máhtta geavahit bajildusgiehtaguššankemikálaid nu, ahte váldá vuhtii bargodorvvolašvuohtamearrádusaid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.</p>	<p>Barggu govvideapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta ráhkadit bargorávvagiid ja rapportaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa • máhtta dahkat bargorávvagiid bargái dahje vuolledoaimmaheaddjai • máhtta dárbbu mielde atnit diehtoteknikka bargorávvagiid ráhkadettiin.

c) Fidnomáhttima čájehavuogit

Dutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehaplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordneaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čoaqqanit muttuin, mat heivejit duodalaš bargo-proseassaide ja/dahje bargogohččosiidda, maid dutkosa ordneaddji čujuha. Doaibma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttingáibádusaid geavada ja suorggis dárbbasuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš bargui-guin ja sierra bargočájehemiiguin, prošeaktabargguiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámegiella.

Dán dutkosa oasi sáhtta čadahit iežas máhttinsuorggi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheapmi ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordneaddji galgá atnit fuola das, ahte árvvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuohtan.

8 § Duodjebiergasat

Dutkosa oasi čadaheaddji dovda váddásut duodjebiergasiid duddjoma nu, ahte máhtta váldit vuhtii ekonomalašvuohta-, dorvvolašvuohta- ja birasgeahččanguovlluid sihke bargometodaid ovddideami ja buvttavddideami. Son máhtta atnit ávkin vuolledoaimmaheaddjibarggu vejolašvuođaid iežas buvttadeamis. Váddásut duojit sáhttet leat bádjeduodjebiergasat (basttat, bádjeveahčir, botken- ja lávenruovddit), gieres- ja giisáruovddit, ákšut, veahčirat, fanahanruovddit, heavvalat ja sirppet dahjege duojit, main gáibiduvvo viidát giehtamáhttu, duodjebiergasiid ja mašiinnaid hálldašeapmi sihke estehtalaš, visuálalaš ja kulturmáhttin buori ávnnasdovdamuša lassin.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta plánat duodjebiergasiid válmmašteami.	Duoji hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánen Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none">• máhtta hábmet árbevirolaš duodjebiergasiid ja gárgat odđa dujiid duodjesuorggi dárbbu mielde• máhtta plánat duodjebiergasiid válmmaštanproseassa nu ahte váldá vuhtii ávdnasiid, mašiinnaid ja rusttegiid• máhtta plánat barggu ja dahkat dasa muttuid• máhtta rehkenastit ávdnasiid ja dárbašiid jodu.

	<ul style="list-style-type: none"> • dovdá dujiid ja barggu teknihkalaš kvalitehta.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta háhkat ja rádjat duodjebierggasávdnasiid.	<p>Ávdnasiid háhkan ja rádjan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta háhkat ávdnasiid • máhtta meroštallat ávdnasa kvalitehtagáibádusaid ja välljet ávdnasiid iešgudege atnui • máhtta rádjat ávdnasiid.
Dutkosa oasi čadaheaddji dovdá suorggi mašinnaid, rusttegiid, duodjebiergasiid sihke daid anu ja fuolaheami. Son máhtta rustet báji ja hálldaša dan anu.	<p>Mašinnat, rusttegat ja bádjebargan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta välljet ja geavahit duodjebiergasiid, mašinnaid, rusttegiid, suodjerusttegiid ja bargosujiid • máhtta sveiset • máhtta dahkat mašinnaid ja duodjebiergasiid beaivválaš fuolahanja divvundoaimmaid • máhtta bádjebargama • máhtta háhkat ja lágidit bádjegálvvuid duodjebiergasiid duddjoma várás nu ahte váldá vuhtii bargodorvvolašvuohtamearrádusaid.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta válmmaštit duodjesuorggi duodjebiergasiid. Son máhtta dujiid gárven- ja bajildusgiehtaguššamiid. Son dovdá dollabargomearrádusaid.	<p>Duddjon, gárven ja bajildusgiehtaguššan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta duddjot golbma earalágan duodjebiergasa • máhtta ávdnet ja ovttaštit sierralágan ávdnasiid metállii • bargá ekonomalaččat, jodánit ja systemáhtalaččat • máhtta heivehit ergonomiija ja bargodorvvolašvuohtamearrádusaid barggustis • máhtta gárvet duoji • máhtta geavahit bajildusgiehtaguššankemikálaid nu, ahte váldá vuhtii bargodorvvolašvuohtamearrádusaid • oamasta dollabargolobi.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.	<p>Barggu govvideapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta ráhkadit bargorávvagiid ja raporttaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa

	<ul style="list-style-type: none"> • máhtta dahkat bargorávvgiid bargái dahje vuolledoaimmaheaddjái • máhtta dárbbu mielde atnit diehtoteknihka bargorávvgiid ráhkadettiin.
--	---

c) Fidnomáhttima čájehanvuogit

Dutkkusčadaheamit lágiduvvojit ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehanplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čoagganit muttuin, mat heivejit duodalaš bargo-proseassaide ja/dahje bargogohččosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha. Doaimma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttingáibádusaid geavada ja suorggis dárbbášuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš barggui-guin ja sierra bargočájemiiiguin, prošeaktabargguiiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámegeiella.

Dán dutkosa oasi sáhtta čadahit iežas máhttinsuorggi dutkosa osiid oktavuodas. Go čájeheapmi ordnejuvvo eará dutkosa osiid oktavuodas, de čájeheami ordnejeaddji galgá atnit fuola das, ahte árvvoštallan lea earuheamis iežas ollisvuohtan.

9 § Dorkkasduodji

Dorkkasduoji dutkosa oassi lea friddja válljemis ja dan čadaheaddji máhtta hábmet, minstarastit ja duddjot smávva dorkkasduojiid. Dorkkasávnnsin sáhtta leat čavrris, minjka, bisámroahttu, rieban, sávza ja njuorjju. Dorkkasduojiid mašiindnaduddjoma ulbmilin lea ovddidit sámeduodjemáhtu mánggabealagin ja heivehit dan dán áigge vejolašvuođaide.

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta plánet dorkkasgárvvuid ja -čijaid válmmašteami.	<p>Duoji hábmen sihke buvttadeami ja barggu plánen</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtta hábmet árbevirolaš ja odđa dujiid duodjeárbevieru geahččanguovllus • máhtta plánemis váldit vuhtii dorkasa earenoamáš sárgosiid ja gáibádusaid • máhtta plánet dorkkasduojiid válmmaštanproseassa nu ahte váldá

	vuhtii ávdnasiid, mašiinnaid ja rusttegiid mat leat anus.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá háhkat ja válljet ávdnasiid.	<p>Ávdnasat Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá háhkat ja válljet ávdnasiid ja lassedárbašiid • máhtá dárbbu mielde ráhkadit dorkkasávdnasa gárvvuid várás • máhtá giehtaguššat iežas válljen ávdnasiid • máhtá váldit vuhtii duoji dikšuma dahjege fuolaheami • máhtá ohat ja atnit ávkin sierralágan diehtogálduid dikšunrávvagiid dagadettiin.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá minsttarastit dorkkasdujiid.	<p>Minsttarastin Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá dahkat biktasiidda ja gárvvuide hámi ja galljodaga sierralágan minsttarválmmaštantek-nihkaiguin • máhtá čuovvut ávdnasa gáibidan linnjaid ja ráhkadusaid.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá duddjot dorkkasdujiid.	<p>Duddjon Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá duddjot dorkkasgahpira sihke gárvvu, mas ovtastuvvojit dorkkas ja náhkki • máhtá geavahit dorkkasbargovugiid, mašiinnaid, spesiálamašiinnaid ja rusttegiid • máhtá heivehit ergonomiija gáibádusaid ja bargodorvvolašvuhtamearrádusaid barggustis.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá ovdanbuktit iežas barggu govalaččat ja girjjálaččat.	<p>Barggu govvideapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhtá ráhkadit bargorávvagiid ja raporttaid sihke dokumenteret iežas bargoproseassa • máhtá dahkat bargorávvagiid bargái dahje vuolledoaimmaheaddjai • máhtá dárbbu mielde atnit diehtoteknihka bargorávvagiid ráhkadettiin.

c) Fidnomáhttima čájehanvuogit

Dutkosa oassi čadahuvvo ovddalgihtii dahkkon ja dohkkehuvvon čájehanplána mielde bargobáikkis dahje skuvlema ordnejeaddji báikkis dakkár duodalaš proseassain, mat čuvvot fidnui mihtilmas buvttadeami eavttuid ja dovdomearkkaid.

Čájeheapmi sáhtta čogganit muttuin, mat heivejit duodalaš bargo-proseassaide ja/dahje bargogohččosiidda, maid dutkosa ordnejeaddji čujuha. Doaibma galgá vástidit bargoeallima fidnomáhttingáibádusaid geavada ja suorggis dárbbášuvvon teorehtalaš diehtima geažil. Dárbbu mielde lea vejolaš dievasmahttit čájeheami jearahallamiiguin, gažademiiguin, girjjálaš barggui-guin ja sierra bargočájehemiiguin, prošeaktabargguiiguin dahje muđui barggu dokumenteremiin. Dutkosa oasi čadahangiella lea sámegeiella.

10 § Fidnošcapmi

Dutkosa oasi čadaheaddjis lea vuoigatvuohta laktit fidnošeami iežas dutkosa oassin. Dát dutkosa oassi lea friddja válljemis ja dan fidnomáhttingáibádusat, árvvoštallama čuožahagat ja kriterat gáibidit čuovvovaš áššiid:

a) Fidnomáhttingáibádusat	b) Árvvoštallama čuožahagat ja kriterat
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta árvvoštallat iežas persovnnalaš vejolašvuodaid ja válmmašvuodaid doaibmat vejolaččat suorggi fitnodatbargin.	Iežas fitnodatbargiválmmašvuodaid árvvoštallan Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none">• diehtá makkár persovnnalaš válmmašvuodat dorjot fitnodatbargi menestumi ja máhtta dan vuodul čuolddašit iežas árvvuid ja árvvoštallat iežas válmmašvuodaid doaibmat fitnodatbargin• máhtta dahkat alcces áššedovdiid vehkiin ovdánanplána fitnodatbargin doaibmama várás.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhtta guorahallat suorggi vejolašvuodaid ja riskkaid, mat laktásit fitnodatdoaimma álgaheapmái ja ovddideapmái.	Fitnodaga doaibmanavttuid čielggadeapmi Dutkosa oasi čadaheaddji <ul style="list-style-type: none">• lea oahpásmuvvan doaibmasuorgái nu, ahte máhtta guorahallat dan boahhtevuoda oidnosiid ja ovdáneami sihke márkaniid vejolašvuodaid iežas fitnodatdoaibmama álgaheami geažil• máhtta árvvoštallat iežas vejolaš fitnodaga doaibmama gánnáhahtti-vuoda dahjege ealihago fitnodat

	<ul style="list-style-type: none"> diehtá mat leat fitnodatbargi doaimmaid geatnegasvuodát ja ovddasvástádusat.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji diehtá sierralágan fitnodatdoaimmaid álggahanvugiid ja -hámiid sihke máhtá ráhkadit gávpedoaimbama álgoidéa iežas fitnodahkii.</p>	<p>Gávpedoaimbanidéa dahkan Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> máhtá veardádallat molssaevttolaš vugiid bidjat johtui fitnodatdoaimbama, go diehtá Suomas adnon dábáleamos čovdosiid, ee. fitnodatdoaimbama hámiid, álggahanoperašuvnnaid sihke ovddasvástádusaid ja riskkaid, ja máhtá ságastallat áššedovdiiguin iežas vejolaš fitnodatdoaimma molssaevttuid birra máhtá ovttas áššedovdiiguin ovddidit iežas fitnodahkii gávpedoaimbama álgoidéa ja diehtá makkár ekonomalaš, buvttaduslaš ja vuoinjalaš resurssaid vejolaš fitnodatdoaimbama álggaheapmi gáibida máhtá áššedovdiiguin árvvoštallat iežas gávpedoaimbanidéa lihkestuvvama vejolašvuodaid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá ráhkadit áššehas- ja fierpmádatgaskavuodaid.</p>	<p>Áššehas- ja fierpmádatgaskavuodaid ráhkadeapmi Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> máhtá suokkardallat molssaevttuid ja vejolašvuodaid mielde mo ráhkadit áššehas-, doaimmaheaddji- ja eará fierpmádatgaskavuodaid, mat leat mearkkašahtti fitnodaga jotkkolašvuoda geažil máhtá hámuhit fierpmádatguimmiiguin soahpamušaid nu ahte atná ávkin áššedovdibálvalusaid.
<p>Dutkosa oasi čadaheaddji máhtá doaimmat nu ahte čuovvu fitnodatdoaimma ekonomiiija deháleamos vuodđojurdagiid.</p>	<p>Ekonomalaš doaimman Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> máhtá välljet fitnodaga gánnáhahtti vuhtii váikkuheaddji doaimmabijuid ja máhtá bidjat hatti bálvalusaide maiddá nu ahte váldá vuhtii dahkkiid mat stivrejit márkaniid

	<ul style="list-style-type: none"> • máhttá dulkot fitnodaga ruhtadoalloluohpaheami kapitála, váriid, máksinnávccaid ja bohtosiid geažil sihke máhttá suokkardallat ekonomalaš doaimmaid ovddidanvejolašvuodaid dárbbu mielde ovttasbargun áššedovdiiguin • máhttá lágideit iežas fitnodahkii boaduseinnostusa ja háhkat áššedovdibálvalusaid vearrogažaldagaid čoavdimii.
Dutkosa oasi čadaheaddji máhttá geavahit áššedovdibálvalusaid.	<p>Áššedovdibálvalusaid geavaheapmi</p> <p>Dutkosa oasi čadaheaddji</p> <ul style="list-style-type: none"> • máhttá ohcat dieđuid ja áššedovdibálvalusaid, maid dárbbáša fitnodaga vuodduđettiin ja doaimbama iešgudege muttuin.

c) Fidnomáhttima čájehanvuogit

Dutkosa oasi čadahettiin lea guovddážiis, ahte dutkosa čadaheaddji máhttá árvvoštallat iežas válmmašvuodaid doaimmat fitnodatbargin. Son máhttá guorahallat fitnodatdoaimbama menestuvvanvejolašvuodaid, dahkat iežas vejolaš fitnodaga doaimmamii gávpedoaimbanidéa ja rehkenastit ahte gánnáhago jurddašuvvon doaimma ja ealihago dat fitnodatbargi. Son máhttá ávkkástallat sierralágan fierpmádagaiguin ja áššedovdibálvalusaiguin fitnodatdoaimbama smiehtadettiin ja álggahettiin.

Dutkosa oasi čájeheapmin lea iežas fitnodaga álgogávpedoaimbanidéa dievasmahtti čielggadusaiguin, buktagiiguin ja raporttaiguin, mat kártejit gáibádusaid ja riskkaid. Daid lassin čájeheapmin leat dokumeanttat, mat govvidit doaimbama proseassa áigge. Čájeheapmin galgá leat maiddái dutkosa čadaheaddji árvvoštallan ja ovdánanplána iežas vejolašvuodain ja válmmašvuodain doaimmat fitnodatbargin.

ČUOVUS 1

Duoji govvideapmi

Sámit ássat oktan álbmogin njealji riikka siste dahjege Suomas, Norggas, Ruotas ja Ruoššas. Sámit leat áidna eamiálbmot Eurohpá uniovnnas. Suoma vuoddolága 17 § mielde sámiin lea eamiálbmogin vuoigatvuohta bajásdoallat ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra sámiid ruovttuguovllus. Kultuvrii gulli ieštivrema áššiid dikšu sámediggi.

Sámiid eallinvuogi lea stivren vuogáiduvvan arktalaš birrasii ja dálkkádahkii. Árbevirolaččat sámit leat hárvjean mánggadoaimmadállodoalu, dego badjeduoalu, guollebivddu, meahcebivddu, murjema ja gávppašeami. Dasa lea gullan maiddá duodji, mii lea ain dehálaš ja oinnolaš oassi sáme kultuvrras ja -árbevierus. Dan bajásdoallan, seailluheapmi ja ovddideapmi leat dehálaš sáme kultuvrra ja dan mánggahámátvuoda geažil. Duodji speadjalastá sápmelaš álbmotkultuvrra, man olmmoš joavkku lahttun dahje joavkku siste lea gárgen. Dálkkádat, luondduvárit ja báikkálaš eallinvuohki leat váikkuhan duoji ovdánepmái. Duodji vuodduuvvá oassái luonddubirrasa ja árbevirolaš ealáhusaid ávkkástallamii, mii boahťá čielgasepmosit ovdan duodjeávdnasiin. Ekologalaččat duodji ovddasta olbmo vuogáiduvvama davvi birrasii daid áiggiin, goas ledje vátna resurssat. Duodjeávdnasiin ávkkástallet luondduin, ja arktalaš birrasis guolga- ja náhkke duojit leat ovdamearkan das, mo iešgudetlágan náhkiid ja duddjonvugiid atnet ávkin sierra jahkodagain.

Duoji fidnodutkosii gullet ládde- ja liidneduojit, guolga- ja náhkke duojit (náhkkelaččat), muorra-, báhkke- ja veaddeduojit, dákte- ja čoarveduojit, árvometálladuojit, duodjebiergasat ja fievrirdanneavvut. Dát leat árbevirolaš sámeduojit, maidda lea mihtilmas ahte dat leat gárggiidan guhkit proseassaid áigge ja dat speadjalastet iežas bealis báikkálaš kultuvrra jotkkolašvuoda. Ovdamearkan ládde- ja liidneduogiin gákti lea okta oassi dan vuodus, mii lea bajásdoallan sáme kultuvrra ja etnihkalaš identitehta.

Dutkosa čadaheapmi dahká vejolažžan oassálastit skuvlemii, mainna ovddidit maiddá moderna áigge dujiid, ja mii addá eavttuid doaibmat fitnodatbargin ovdamearkan luonddudállodoalus. Duoji hábmen- ja válmmaštanproseassat čatnasit sáme kultuvrra árvvuide, dan árbeviriid ja hábmengillii. Duoji fidnodutkosis buohkaide oktasáš dutkosa oasis ollašuttuojuvvo bastevas ovdáneami prográmma. Duodji árvvoštallojuvvo biras-, ekonomalaš ja sosiokultuvrralaš dahkkiid geažil. Duoji fidnodutkosa lágideapmi iešalddis juo doarju kultuvrralaš ja gielalaš mánggabealatvuoda.

Eamiálbmogiid ekologalaš jurddašuvuohki deattuha birrasa. Luonddubiras, kulturbiras, sosiálalaš biras ja gielalaš biras ráhkadit ovttaš birasdoahpaga, man galgá guorahallat ollislažžan, go dát oassesuorggit leat sorjavaččat nuppit nuppiin. Guovddážiis leat luonddu ekologalaš, biologalaš, kultuvrralaš, vuoinjalaš ja ekonomalaš árvvut, maiguin dorvvastit olbmo ja su kultuvrra boahťtevuoda. Kultuvra ii adno iehčanas ollisvuhtan muhto baicce proseassan, mas dat duddjojuvvo ain ođđasit. Kultuvra lea kreatiivvalaš geavat, mas leat ovttašuttuojuvvon iešgudetlágan ja sierra guovlluin váldon elemeanttat.

Ovdamearkan guolga- ja náhkkeđuojit leat gárggiidan dološ eallinvuogi áigge, go fas gákti lea ožžon kultursárgosiid eurohpalaš lotnolas gávppi bokte. Atnudinggat ja johtinneavvut leat šaddan johtti eallinvuogi dárbbuide. Silbaduujit leat álgoálggus leamaš davviriikkalaš ja eurohpalaš silbarávddiid duojit. 1700-logus šattai ng. sámesilba, man hápmeárbi lea seilon gitta dán rádjai. Easka 1970-logu rájes álge sámit ieža duddjot silbaduujid.

Sámiid dujiid govvidit dávjá nu, ahte daid hámit ja mállet leat oktageardánat ja geavatlaččat. Dálá sámeservodagas lea čielgasit earuhuvvamis árbevirolaš atnuduoji lassin maiddái dáiddaduodji, man vuodđun lea árbevirolaš duodji. Eamiálmogiid dáiddaáddejupmái gullet maiddái atnubiervasat. Álbmotduojis dahje atnuduojis čáppisvuoda ja dáidaga lea váttis earuhit nuppi nuppi, go láven-, ivdne- ja činahanárbevieru leat daninassii atnán dáiddan.

Amas oaidnit duoji dušše sierranas buvttan, dan galgá guorahallat symbolalaš artefáktan (olbmo duddjon bierggas), mii oazžu mearkkašumiid kultuvrralaš proseassain ja oktavuodain. Duojit dahjege symbolat ožžot mearkkašumiid olbmuid gaskasaš vuorrováikkukhusas ja daid bokte olbmot gulahallet. Duodji symbolalaš artefáktan seailluha ja nanne sámi kulturárbevieru. Sámit atnet duodječehppodaga dehálaš oassin sáme kultuvrra. Gákti ja duodječehppodat huksejit maiddái oktagasa identitehta ja gullama báikkálaš servošii, dego sohkaservošii. Duoji sáhtta guorahallat dynámalaš sihke kultuvrralaš ja sosiálalaš ortnegin, mii oba áigge huksašuvvá. Duodji ii leat dušše luondduin ávkkástalli giehtamáhttu, muhto baicce maiddái estehtalaš iešolggosbuktin ja sosiálalaš gulahallan.

Sáme kultuvra lea iešguđetlágan sierra Sámi guovlluin. Luonddubirrasat ja historjjálaš muttut molsašuddet miehtá Sámi ja geografalaččat sierra guovlluide leat boahtán iešguđetlágan kulturváikkukhusat. Sierra báikkálaš joavkkuin lea sin iežaset duodjekultuvra, mas leat dušše dihto jovkui mihtilmas sárgosat. Sámiid duoji ja earenoamážit sáme gávttiid báikkálaš variašuvnnat leat gárggiidan historjjálaš ovdáneami mielde. Vaikko sámeduojis leat vuohttimis maiddái oktasaš sárgosat, dat lea álo báikkálaččat earenoamáš.

Máilmmi eamiálmogiiin, dego sámiin, lea mearkkašahtti olu dakkár diehtu, mii lea čoagganan čudiid jagiid áigge lundui vuodđudan eallinvuogis. Dat máksá dieđu, mii laktása šattuid ja ealliid iešvuodaide, ekosystema doaibmamii ja sierralágan teknihkaide. Olbmuid diehtu ja áddejupmi birrasis ja sin oktavuoha dasa leat váikkuhan kulturidentitehtii mearkkašahtti. Sápmelaš diehtoortnegii lea mihtilmas geavatlašvuoha, go dan leat álo atnán geavatlaš diliin, dego bohccuid mearkkodettiin dahje duodjeávdnasiid hágadettiin.

Báikkálaš servošis árbevirolaš máhttu (eamidiehtu) lea guovddáži go dat regulere buori muddui eallinsurggiid. Eamiálmogiid siste árbedieđu seailluheapmi ja sirdáseapmi leat áige guovdilát, go sosiálalaš ráhkadusat ja proseassat, dego ovdamearkan diedusirdinproseassat, leat nuppástuvvan modearna servodagas. Duoji vuodđun lea sohkabuolvvaid áigge čoagganan diehtu, máhttu ja árvvut, mat leat skáhppojuvvon vásáhusa ja áicama bokte ja mat leat sirdásan sohkabuolvvas nubbái. Diehtu oazžu mearkkašumis ja árvvus áššeoktavuodas, mii odasmuvvá ja nuppástuvvá oba áigge.

Duojár ferte hálddašit duddjonproseassa álggu rájes lohppii ovttaid mielde nuppe láhkai go industriija bargi. Álbmotduodji lea gárggiidan duoji ovdáneami bokte iešgudege duodjára iskkademiin. Duodjárii duodji lea giedaiguin duddjon, muhto lea dehálaš ahte son hálddaša maiddá giedaid ja goruda dieđu. Dat lea eaktun dasa, ahte duodji lihkestuvvá, vaikko dat ii vuhttoge gárvves duojis. Árbevirolaš diehtu lea dábálaččat čálekeahtta ja dat lea lunddolaččat olbmuid mielas, suorpmain dahje gorudis dahjege oba olbmos. Oassi árbevirolaš dieđus lea jávoheapmi. Duoji árbediehtu sirdása sohkaolvvvas nubbái dábálaččat duddjoma ja giedas čájeheami bokte. Dan oahppá áicama ja giedas čájeheami vásáhusa bokte. Čalbme- ja giehtamihtut, hájat ja smáhkát jna. leat oassi goruda (vuoignjašiid) muittuin. Čalbmi lea sámezielat doaba jávohis dihtui, mii govvida vuogi sirdit vásáhusaid ja dieđu ja ahte lea dahkamušas nuppiin olbmuid, guhte oahpada alddis maid nu nubbái. Árbedieđu earenoamášvuhta lea das, ahte dat seailu dušše aktiivvalaš geavahusas ja jávká jus dat ii sirdás. Árbedieđu sirdimis lea gielas guovddáš sajádat, dainna dáhpáhuvvá dieđu juohkin, sirdin ja oahpaheapmi. Sámezielat duodjeterminologija lea dehálaš oassi sáme kultuvrra seailuheamis, bajásdoallamis ja ovddideamis.

Luonddu dovdan lea dehálaš duddjomis. Duojár ferte dovdat luonddu, go son viežžá ávdnasiid doppe. Son galgá maiddá diehtit, mo seailuhit sierralágan ávdnasiid ja geavahit daid. Son galgá máhttit duddjot duojis ja dikšut gárvves dujiid. Dasa lassin duojár galgá dovdat jahkodaga nuppástusaid.

Sápmelaš dálldoalus duodji leamaš dehálaš bearraša birgema geažil. Dábálaččat gárvvuid ja atnubiergasiid leat duddjon ruovttus ja duodji leamaš oassi beaivválaš bargguin. Nissoniid bargun leamaš bivttastit bearraša. Árbevirolaččat almmáiolbmuid duojit leamaš muorra-, dákte- ja čoarveduojit, dego atnubiergasat, visttit ja fievrirdanneavvut. Mánngadoaimmadálldoalus dujiid leat duddjon maiddá lonuhussii ja vuovdimassii, ja turismaduojisge leamaš dehálaš ekonomalaš ja odđa duoji hutkama mearkkašupmi. Ainge bearrašiid siste duddjomis lea mearkkašahti sajádat, earenoamážit daid siste geat ožžot boaduset árbevirolaš ealáhusain, go dat lea oassi beaivválaš doaimmain. Sáme gárvvuid duddjojit dábálaččat ruovttus iežas bearraša dahje soga árga-, basse- ja feastageavahussii, muhto maiddá vuovdimassii. Dainna oassái bajásdollet, seailuhit ja ovddidit báikkálaš sáme kultuvrra, muhto maiddá huksejit sápmelaš kulturidentitehta. Earenoamážit nuoraid siste gávttis lea šaddan dehálaš ja oinnolaš oassi etnikkalaš identitehtas.

Suomas duoji skuvlen álggii 1970-logu álggus, goas duoji ealáskahttin álggahuvvui duodjekurssaid ja duoji fidnoskuvlema ortnemiin. Lea čalbmáičuohcci, ahte árbevirolaččat almmáiolbmuid duodjesuorggi máhttu lea seilon ja teknologalaččat ovdánan juste skuvlema geažil, muđui dat livčče jávkan kultuvrralaš proseassaid oktavuodas. Dán suorggi dujiin lea šaddan eanaš dáidda- ja čikŋaduojit. Jagi 1978 álggahuvvui sámeduoji bivttassuorggi vuodđoskuvlen Sámi oahpahušguovddáži Anáris. 1972 rájes barggolašvuodakursan lágiduvvon muorra- ja báhkkekurssat sihke dákte- ja čoarvekurssat laktojuvvojedje oassin fidnovuodđoskuvlema jagi 1993.

Oassi duoji ovddidanbargguin lei maiddá sámeduoji searvvi vuodđudeapmi

1975. Sámi Duodji ry doaibman lea ee. ovddidit duodjáriid fidnomáhttima, gohcit duoji dási, dahkat duoji dovddusin ja doaibmat ovttasbarggus davviriikkaid eará duodjeservviiguin. Sámi Duodji -searvi ja Sámi oahpahušguovddáš lágideaba miehtá Suoma sámeiguovllu duodjekurssaid, maid mearkašupmi lea lassánan earenoamážit duodjemáhtu seailuheaddjin ja ovddideaddjin.

Gáldu: Somby, Seija Risten 2003: Beaivenieidda duodji. Duodjeárbevieru kultuvrralaš mearkašumit ja enkulturašuvdna golmma sohka buolvva áigge Gáregasnjárgga ja Kárášjoga guovllus 1900-logus. Pro gradu -dutkamuš. Oulu universitehta.

Sámiid ássanguovlu ja duodjesearvvit

